

▷ ð³é Ĩ ääöæëĭ

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ ЗАРУБІЖНИХ УКРАЇНЦІВ У КОНТЕКСТІ БОРОТЬБИ ЗА ДЕРЖАВНУ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ В 60–70-Х РОКАХ ХХ СТ.

Стаття присвячена висвітленню боротьби української діаспори за державну незалежність України. Показана міжнародна діяльність зарубіжних українців щодо лобіювання питання про визнання державної незалежності України органами влади країн Заходу.

Ключові слова: *демократія, незалежність України, українська діаспора, країни Заходу.*

Наша держава одним із пріоритетних напрямків виділяє поглиблення контактів і налагодження тісних взаємовідносин з українською еміграцією. Про це, зокрема, свідчать прийняття Верховною Радою України від 4 березня 2004 року Закону України “Про правовий статус закордонних українців”, розробка та реалізація Державної програми “Українська діаспора до 2000 року”, Національної програми “Закордонне українство на період до 2005 року”, Державної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2010, а також “Національної концепції співпраці із закордонними українцями”. До Конституції України ввійшла спеціальна стаття 12, що проголошує: “Україна дбає про задоволення національно-культурних потреб українців, які проживають за межами держави” [1].

Велика заслуга в цьому належить українській історичній науці, зважаючи на необхідність правдивого висвітлення минулого зарубіжних українців, їхньої самовідданої безкомпромісної боротьби за відродження державної незалежності України, що однозначно сприятиме консолідації світового українства, стане однією із форм співпраці із закордонною українською громадою. Саме на це й орієнтована пропонована наукова праця.

На жаль, історія зарубіжних українців висвітлена надзвичайно фрагментарно. Правозахисна діяльність української діаспори, незважаючи на важливість проблеми, загалом “білою плямою” української історіографії. Серед праць, в яких можна знайти інформацію про боротьбу зарубіжних українців за права людини та демократію в Україні, потрібно відзначити роботи Мирона Куропаса, Івана Базарка та Ігнатія Білинського, Майкла Бойара, Марії Дюпак, Олекси Калиника, Леоніда Полтави, Євгена Скоцька, в яких докладно проаналізована політична ситуація в середовищі української еміграції США [2].

Чимало уваги висвітленню процесів у середовищі української громади країн Заходу присвятили відомі вітчизняні вчені О. Бажан, Є. Камінський, М. Лендвел, А. Русначенко, А. Уткін, К. Чернова та інші [3]. Взаємозв'язкам урядових структур і громадських кіл України з українською громадою Канади у 1940–1980-ті рр. присвячений збірник документів та матеріалів “На скрижальх історії”, підготовлений академіком НАН України П. Троньком, ученими Інституту історії України НАН України О. Бажаном та Ю. Данилюком [4]. Чимало інформаційного матеріалу про життя і діяльність зарубіжних українців міститься в монографії українських науковців В. Трощинського та А. Шевченко [5]. Низку наукових публікацій присвятив висвітленню боротьби української діаспори за демократію та державну незалежність України і автор цих рядків [6].

Проте всі вони лише побіжно торкаються окресленої проблеми. Тому дослідження і висвітлення тривалої боротьби еміграції за демократію і незалежність України викличе значну зацікавленість як професійних науковців, так і представників

політичних партій, громадського загалу і може становити суспільну користь за нинішніх складних умов перехідного періоду українського державотворення, стане однією із форм співпраці із зарубіжними українцями.

Метою цієї статті є висвітлення боротьби української діаспори за державну незалежність України. Серед завдань статті – показати трансформацію організаційної структури та пріоритетних форм діяльності української діаспори у контексті досліджуваної проблеми.

У 60–70-х роках ХХ ст. боротьба української діаспори за державну незалежність України продовжувалася, проте вона зазнала суттєвих змін. Вони були викликані зміною міжнародного становища у світі, політичними процесами в країнах Заходу, СРСР і УРСР, а також у середовищі української діаспори.

Безсумнівно, що поразка збройної боротьби ОУН і УПА на західноукраїнських землях, поряд з невідтриманням країнами Заходу “народних революцій” в Угорщині (1956 р.) і Чехословаччині (1968 р.) негативно вплинула на українську еміграцію. Проте поява “шістдесятників”, а згодом і “дисидентів” засвідчила про наявність руху Опору в УРСР. Репресії щодо його учасників додали закордонним українцям моральної снаги і сил продовжувати боротьбу за відродження державної незалежності України.

Мирне врегулювання Карибської кризи у 1962 році остаточно поховало потаємні надії частини представників української еміграції на можливість прямого збройного конфлікту між США і СРСР та використання його з метою відродження державної незалежності України. Поразка збройних сил США у В'єтнамі та негативний психологічний клімат у країні, який виник у зв'язку з цією війною, опосередковано продемонстрували закордонним українцям, що країни Заходу не в змозі провадити щодо СРСР політику з позиції сили. Адже армія США, як перед тим і війська Франції, не змогла перемогти навіть в'єтнамців. Тим більше, вони не могли б протистояти оснащеній ядерною зброєю потужній армії СРСР. Це вплинуло на внутрішню і зовнішню політику провідних країн Заходу. Антикомуністична “істерія” в США та сумнозвісна політика “маккартизму” залишилися в минулому. “Полівіння” простежувалося у діяльності урядів Канади, Австралії та країн Західної Європи.

Зміна зовнішньої політики провідних країн Заходу та СРСР у напрямку поступової міжнародної розрядки, яка розпочалася після завершення Карибської кризи у 1962 році, створила для української діаспори несприятливий міжнародний політичний клімат щодо боротьби за державну незалежність України старими методами. Проблема посилювалася ще й політичними суперечностями, які не зникали у середовищі української діаспори, неможливістю Державного центру УНР в екзилі повною мірою виконувати роль єдиного консолідаційного політичного центру еміграції та репрезентанта національно-визвольної боротьби українського народу.

У липні 1964 року, перебуваючи на посаді голови екзильного уряду УНР, Микола Лівіцький підготував від імені Паризького блоку меморандум під загальною назвою “Відносини Захід–Схід і проблеми поневолених Москвою націй” [7]. Цей документ був розісланий на адресу органів влади країн Західної Європи і США, а також опублікований в українських та іноземних мас-медіа. Його провідною ідеєю було те, що шляхом місцевих конфліктів і “малих війн”, соціалістичний табір на чолі з СРСР прагне послабити країни демократичного Заходу. Робився висновок: якщо Радянський Союз переборе свої внутрішні труднощі, то його агресивні дії стосовно Заходу будуть посилені. Не виключався і варіант повернення до політики воєнних погромів [8]. Документ, підготовлений М. Лівіцьким, пропонував вихід із загрозливого становища. “З огляду на те, що найбільш слабким місцем Москви є факт спротиву поневолених народів всього комуністичного блоку, а особливо неросійських народів СРСР, було б доконечним використати в обороні проти Советської агресії найбільш ефективну зброю, що нею є визвольні рухи поневолених Москвою народів” [9].

М. Лівіцький зазначав, що народи СРСР прагнули здобути незалежність не шляхом зовнішньої воєнної інтервенції, а шляхом внутрішніх процесів у Радянському Союзі, які могли привести до його розпаду, а також шляхом боротьби за ліквідацію тоталітарного режиму в цій країні. Зважаючи на те, що ця боротьба послаблювала силу зовнішньої експансії СРСР, вона була в інтересах країн Заходу. Відповідно, “поневолені народи” були його природним союзником. А результатом

відновлення незалежних демократичних держав цих народів стало б значне послаблення соціалістичного табору, а відтак, на думку М. Лівіцького, “комуністична небезпека для вільного світу автоматично зникла б” [10].

Документ закликав США та європейські країни не відсувати на задній план проблему визволення “поневолених народів”, серед яких чільне місце посідав український, а постійно виступати з деклараціями на їх захист. Це було необхідно, щоб не створювати в уряді СРСР враження, що політика “мирного співіснування” призвела до ліквідації названої проблеми загалом. М. Лівіцький просив також громадські й політичні кола демократичних країн Заходу на чолі з США в інтересах їх власного захисту від радянської небезпеки надати моральну підтримку визвольним прагненням народів, екзильні представництва яких були об’єднані в Паризький блок [11].

Треба зазначити, що суть меморандуму віддзеркалювала погляди всіх основних політичних об’єднань української еміграції і їхніх східноєвропейських та азійських союзників на проблему подальшого продовження боротьби за державну незалежність своїх країн. Однак якоїсь реакції на документ з боку представників органів влади країн Заходу не було.

У той час лідери політичних організацій української діаспори вже остаточно зрозуміли необхідність зміни форм і методів боротьби за державну незалежність України, що, в свою чергу, вело до зміни структури національно-державницьких сил в еміграції.

Зважаючи на неможливість повної консолідації українських політичних партій навколо Державного Центру УНР в екзилі, а також наявність постійних криз в УНРаді, що мало негативний вплив на діяльність екзильного уряду УНР, по суті, паралізуючи його діяльність щодо відродження державної незалежності України, керівництво громадсько-політичних об’єднань зарубіжних українців дійшло висновку про необхідність створення нової структури, яка об’єднала б навколо себе всі громадські установи української діаспори. Якщо Державний Центр УНР в екзилі та еміграційні партії вже не могли безпосередньо впливати на органи влади країн Заходу, то це могли робити громадські об’єднання громадян певних країн, сприяючи таким чином боротьбі за державну незалежність України. На порядок денний постало питання їх консолідації у глобальному світовому масштабі для координування процесу здобуття національної державності.

Серйозним чином на це впливали тенденції поширення громадянських свобод та ідеї побудови громадянського суспільства, які почали домінувати в політичній думці та практиці розвинутих країн Заходу. Ідеї про створення Світового Конгресу Українців виношувалися ще перед Другою світовою війною, проте не знайшли тоді свого практичного втілення. 20 липня 1948 року Українська Національна Рада на своїй першій сесії схвалила постанову про необхідність створення Світового Союзу Українців та доручила екзильному уряду УНР проробити заходи в цьому напрямку [12].

Було створено проект Статуту Світового Союзу Українців проте далі справи не пішли. У 1957 році до цього питання повернувся лідер однієї з найвпливовіших політичних сил еміграції ОУН(м) – Андрій Мельник. У 1959 році його ініціативи щодо створення Світового Союзу Українців були підтримані Шостим Конгресом Українців Канади та Сьомим Конгресом Українців в США [13]. 29-30 жовтня 1960 року в Нью-Йорку відбулася VI сесія Пан-Американської Української Конференції (ПАУК). На ній був створений підготовчий комітет ПАУК для скликання Світового Конгресу Українців. Комітет очолили президент Комітету українців Канади (КУК) В. Кушнір та УККА Д. Галичин.

Учасниками Світового Конгресу у Українців повинні були стати представники українських центральних і крайових репрезентацій, громадських, релігійних, професійних організацій та наукових установ в країнах Заходу. Представники політичних об’єднань української діаспори також повинні були взяти участь у Конгресі, але в ролі гостей. Одним із основних завдань Конгресу був розгляд політичного і соціально-економічного становища в Україні та шляхи допомоги визвольній боротьбі українського народу [14].

Проте лише 22 січня 1967 року в Нью-Йорку був опублікований “Маніфест Пан-Американської Української Конференції про скликання Світового Конгресу Вільних Українців”. Він мав пройти з 16 по 19 листопада 1967 року в Нью-Йорку.

Світовий Конгрес Вільних Українців (СКВУ) скликався для того, щоб:

1. Зарекомендувати перед світом непохитну волю українського народу боротися за відновлення Суверенної Соборної Української Держави.

2. Заманіфестувати солідарність української спільноти у вільному світі з визвольною боротьбою українського народу та її готовність допомогти йому всіма засобами, що їх вона має у своєму розпорядженні [15].

Важливе значення також мало організаційне об'єднання українців у країнах Заходу з метою забезпечення тісної співпраці між ними, а також вироблення шляхів для розбудови всіх ділянок українського життя [16].

Участь у Першому СКВУ взяли 1003 делегати, які представляли українську громаду Австралії, Австрії, Аргентини, Великої Британії, Бельгії, Бразилії, Венесуели, Нідерландів, США, Італії, Канади, Люксембургу, ФРН, Парагваю, Франції, Чилі та Швейцарії [17].

За наслідками Конгресу у були створені робочі органи організації з аналогічною назвою. Згідно зі Статутом, Світовий Конгрес Вільних Українців мав завдання:

а) надавати всю можливу допомогу українському народу в його змаганнях до волі й державної незалежності;

б) координувати діяльність своїх членів згідно з постановами і резолюціями Першого і чергових Конгресів [18].

Першим президентом СКВУ був обраний В. Кушнір, генеральним секретарем – М. Плавюк [19].

Слово “вільних” у назві Конгресу й організації означало, що участь в них беруть представники українських поселень країн Заходу, зважаючи на те, що українська громада в СРСР та країнах Центрально-Східної Європи не мала незалежних, позбавлених державного контролю, громадських організацій, які могли б представляти інтереси українського народу [20].

Світові Конгреси Вільних Українців відбувалися в 1967, 1973, 1978, 1983 та 1988 роках. У 1993 році організація змінила свою назву на Світовий Конгрес Українців, зважаючи на здобуття Українською Державою незалежності.

Президентами наступних СКВУ були: В. Кушнір (1967–1978), М. Плавюк (1978–1981), І. Базарко (1981–1983), П. Саварин (1983–1988), Ю. Шимко (1988–1993), Д. Ципівник (1993–1998), А. Лозинський (1998–2008), Є. Чолій (2008–2013).

Невдовзі, після утворення СКВУ та демонстрації життєздатності нової світової громадсько-політичної організації діаспори, в українській громаді країн Заходу постало питання доцільності збереження Державного Центру УНР в екзилі, а також напрямків взаємодії між ним та СКВУ.

Відповідь дав Президент УНР в екзилі Микола Лівіцький. Проблема відродження незалежної демократичної європейської України, на його думку, повинна була мати статус міжнародної. Саме для цього і потрібен Державний Центр УНР в екзилі як повноважний представник “поневоленої” України. Президент УНР в екзилі вважав, що ліквідація центру справить в іноземців враження, ніби українці самі зняли справу відновлення своєї держави з площини міжнародних проблем. А цього не можна було допускати. Тому обов'язком української діаспори було збереження ДЦ УНР в екзилі як легального представництва українського народу та протиставлення “узурпаторсько-окупаційній владі в Україні в формі УРСР” [21].

На думку М. Лівіцького, саме Державний Центр та екзильний уряд УНР повинні стояти на чолі визвольної боротьби українського народу. Тому обов'язком української еміграції в усьому світі була всебічна допомога і підтримка діяльності ДЦ УНР в екзилі. Проте чільний український політик вважав, що ця підтримка повинна бути не лише фінансовою, а й у формі активної участі діаспори у справі відродження незалежної України [22].

Для цього потрібна була консолідація зарубіжних українців. З цією метою М. Лівіцький висунув концепцію створення “Духової Української Держави в Діаспорі”, яка мала бути пов'язана з Україною та визвольною боротьбою українського народу [23]. Президент УНР в екзилі вважав, що український народ в УРСР перебував в “підневільному стані” і не міг розвивати своє національне життя. Саме тому в еміграції повинні існувати скоординовані відповідними центральними установами вільні українські церкви, наука, освіта, виховання молоді, мистецтво, література,

господарські інституції. Проте основним вважалося існування вільних державних органів незалежної України, у формі ДЦ УНР в екзилі. Все це разом повинно було створити єдиний організм “Духової Української Держави в Діаспорі”. Всі українці повинні були стати її громадянами, проте не формально, а морально, в духовному плані [24].

За задумом М. Ливицького, здійснення ідеї створення такої держави, повинно було проходити шляхом об’єднання зусиль українського громадсько-суспільного сектору на чолі з Секретаріатом Світового Конгресу Вільних Українців та політично-державного сектору, очолюваного ДЦ УНР в екзилі [25].

Президент УНР в екзилі виступав з пропозицією влаштувати між ДЦ УНР в екзилі та СКВУ своєрідний “поділ праці”. СКВУ, як громадсько-суспільне об’єднання, повинно було організовувати і координувати національні прояви життя українців різних країн і лише побічно брати участь у справах української визвольної боротьби та України. Водночас ДЦ УНР в екзилі та екзильний український політичний сектор мали виступати речниками і представниками української визвольної політики та займатися проблемами “поневоленої” України. М. Ливицький вважав, якби була б досягнута гармонійна співпраця між СКВУ та ДЦ УНР в екзилі, то це забезпечило б безперервне і плідне функціонування “Духової Української Держави в Діаспорі” [26].

Практичні можливості співпраці він вбачав у тому, що ДЦ УНР в екзилі брав активну участь у створенні СКВУ. Представники ДЦ УНР в екзилі провели численні консультації та доклали чимало зусиль для реалізації ідеї СКВУ, брали участь в I і II Конгресах цієї організації [27].

Український політик вважав, що така співпраця не повинна обмежуватися часовими рамками. Він передбачав, що плідна взаємодія між СКВУ та державною владою обов’язково буде продовжена в майбутній незалежній демократичній Україні. СКВУ буде допомагати цій державі втриматися, закріпитися та зміцнитися, використовуючи свій вплив у різних країнах світу та сприяючи відновленій українській державі матеріально та кадрово [28].

Треба зазначити, що, незважаючи на постійні спроби ряду політичних партій діаспори підпорядкувати собі СКВУ, зробити це так і не вдалося. Невдовзі ця потужна світова організація зарубіжних українців стала лідером українських національно-державницьких сил еміграції. Створення СКВУ завершило процес домінування політичних партій діаспори над громадськими структурами діаспори та їх провідної ролі у боротьбі за державну незалежність України. Проте ще відчутний, проте вже не визначальний вплив на процеси боротьби за незалежну Українську Державу все одно зберігся.

Процес розбудови і консолідації громадсько-політичних організацій української діаспори у світовому масштабі тривав. У 60-х роках ХХ ст. Ліга визволення України, Спілка української молоді Канади, Об’єднання жінок ЛВУ, Товариство колишніх воєнків УПА та Товариство української студіючої молоді ім. М. Міхновського були об’єднані в Український визвольний фронт Канади (УВФК). Для пропаганди своїх ідей вони використовували загальноканадську газету “Гомон України”, засновану в 1948 році. УВФК підтримував стосунки з ОУН(р), Антибільшовицьким блоком народів (АБН), канадський осередок якого виник ще у 1953 році, а також Організацією оборони чотирьох свобод України (ООЧСУ), яка стала лідером УВФ США [29].

Організації УВФК увійшли до складу КУК та СКВУ, що значно сприяло їх діяльності. У 1967 році УВФК на з’їзді в Нью-Йорку ініціював створення Світового українського визвольного фронту (СУВФ) [30]. На другому з’їзді СУВФ, що відбувся в Торонто 30-31 жовтня 1973 року, головою цієї організації було обрано лідера ЛВУ Романа Малащука. Штаб-квартирою СУВФ стало Торонто. На цей час СУВФ об’єднував організації в Австралії, Аргентині, Великобританії, Бельгії, Бразилії, Нідерландах, ФРН, Франції, США та Канаді [31].

За основну мету діяльності ця організація визначила відродження суверенної соборної Української держави. У постанові Другого світового з’їзду СУВФ зазначалося: “Перше і найголовніше наше завдання: мобілізувати всі сили і зосереджувати всі засоби українського суспільства у вільному світі на допомогу визвольній боротьбі української нації... У вільному світі, в усіх країнах нашого поселення, мусимо розгорнути всебічні масові акції на захист арештованих і засуджених борців за волю і права української нації, їхніх переслідуваних родин і всіх українських

патріотів, розгорнути якнайширшу міжнародну акцію і мобілізувати світову опінію – всіх волелюбних людей, у тому числі й державних діячів, і представників різних ділянок життя проти ... тиранії, насильницької русифікації, безпошадного економічного визиску поневолених ... націй, переслідування українських церков і релігії, людино- і народовбивства, та рішуче домагатися здійснення прав України та інших поневолених у ... СРСР народів на їхнє вільне, суверенне, державне життя” [32].

З цією метою СУВФ звертався до органів влади країн Заходу стати в обороні українського народу від національного та культурного геноциду. Українська діаспора закликала їх :

- припинити політику співпраці з СРСР;
- розпочати політику визволення України й інших народів, надаючи політичну підтримку національним визвольним рухам в СРСР;
- поставити на Генеральній сесії ООН питання про засудження національного, культурного і мовного геноциду щодо України та інших поневолених народів, переслідування релігії і русифікації;
- припинити економічну і технологічну наукову співпрацю з СРСР;
- припинити релігійну співпрацю країн Заходу з СРСР та Руською православною церквою, зважаючи на ліквідацію і переслідування УАПЦ та УГКЦ;
- закликати Ватикан виконати постанову Другого Вселенського Ватиканського Собору про Східні церкви і зміцнити УГКЦ шляхом перейменування Верховного архієпископату УГКЦ на патріархат, очолений Йосифом Сліпим [33].

Завдяки створенню СУВФ українська діаспора Канади координувала боротьбу за відродження незалежності України на міжнародному рівні серед членів ідеологічно подібних організацій.

Водночас близькі до ОУН(м) організації утворили подібну світову систему Ідеологічно споріднених націоналістичних організацій (ІСНО). До складу новоутвореного Українського демократичного руху (УДР) увійшли всі політичні партії української еміграції за винятком ОУН(р) та монархістів-гетьманців. З метою консенсусного вирішення політичних розбіжностей та проблем, які виникали у ході боротьби за державну незалежність України, була створена Конференція українських політичних партій і організацій (КУППО), яка виконувала роль певного дискусійного майданчика між ідеологічно діаметрально протилежними об'єднаннями української діаспори.

Треба зазначити, що у 60–70-х роках ХХ ст. була значно розширена структура наукових, освітніх, культурних, інформаційних та правозахисних об'єднань української діаспори. Це стало відповіддю української еміграції на виклики, висунуті суспільно-економічним і політичним розвитком країн Заходу, міжнародним становищем у світі та процесами асиміляції серед громади.

1–4 листопада 1973 року в Торонто відбувся Студійний семінар на тему “Наша участь у політичному житті країн нашого поселення”. Головним доповідачем на ньому був радник Президента США Джералда Форда професор Мирон Куропась. Учасники семінару дійшли висновку, що головним завданням політичної діяльності закордонних українців повинно стати збереження української ідентичності та підтримки боротьби українського народу за державну незалежність [34].

Українська діаспора вважала, що для реалізації поставлених завдань необхідно домогтися включення представників зарубіжних українців в роботу державного апарату, політичних партій та наукових установ країн поселення.

Учасники семінару запропонували СКВУ та іншим організаціям української еміграції розгорнути з цього приводу інформаційну акцію серед української громади. Наголос мав бути зроблений на здобуття ключових позицій у провідних політичних партіях, державному апараті, дипломатичних установах і наукових інституціях [35].

Допомогти в цій діяльності повинні були інші етнічні групи, з якими українська громада підтримувала приязні стосунки. Для цього вважалося необхідним підтримувати з ними постійні контакти, а також координувати діяльність під час забезпечення підтримки потрібних кандидатів, особливо українського походження [36].

Крім політичної та інформаційної, у 60–70-х роках ХХ ст. на перший план в українській громаді виходять освітньо-виховна, наукова, культурна та правозахисна діяльність. Освітньо-виховна діяльність була спрямована на підготовку нових молодих кадрів – борців за державну незалежність України, що було пов'язано з негативними асиміляційними тенденціями в молодіжному середовищі, а також з відходом від активного політичного життя старшого покоління еміграції внаслідок процесів старіння.

Наукова діяльність відіграла важливу роль, зважаючи на потребу інформувати політичних і наукових чинників країн Заходу про давню історію і культуру України, адже в західному середовищі домінували переважно погляди російських та радянських істориків, які фальсифікували історію України, відмовляючи її народові в праві на власну державність. Крім того, молодих студентів-українців потрібно було вчити на певних наукових працях, які б висвітлювали державотворчий підхід до минулого і сучасного України, створюючи у молодого покоління емігрантів відповідний національно-патріотичний світогляд і переконання.

Культурна діяльність, з одного боку, популяризувала самобутню і давню українську культуру в країнах Заходу, а з другого піднімала питання про пригноблення української культури в СРСР внаслідок політики “русифікації”. Це було ніби й політичне питання, яке, на переконання представників еміграції, сприяло українському народові в боротьбі за державність, проте у свідомості політичних і державних діячів країн Заходу воно не прив'язувалося до розподілу Радянського Союзу не могло бути використане в обвинувачення з боку СРСР у підтримці “сепаратизму”, а отже було зручним у використанні з пропагандистською метою в “холодній війні” проти СРСР, а також для здобуття голосів українських виборців з числа діаспори під час виборчих кампаній.

Проте найважливішою стала діяльність української діаспори на захист прав людини в СРСР та права на національне самовизначення українського народу в УРСР. Це означало боротьбу за державність, проте у завуальованій формі. У своїй діяльності українська діаспора спочатку спиралася на Декларацію прав людини ООН 1948 року, а згодом на Заключний Акт Гельсінської конференції 1975 року.

Підсумовуючи все сказане вище, треба зазначити, що в 60–70-х роках ХХ ст. відбулася трансформація пріоритетів діяльності української діаспори. Процес світової консолідації української діаспори, а також постійні партійні конфлікти в ДЦ УНР в екзилі й гостре протистояння між різними політичними організаціями української еміграції призвели до появи та поступового перетворення СКВУ в лідера національно-державницьких об'єднань української діаспори. Ера домінування “партійно-політичного сектора” в житті української діаспори поступово відійшла в минуле. Саме громадські організації закордонних українців стали найбільш ефективною і дієвою силою у процесі боротьби за державну незалежність України.

Провідна роль у боротьбі за державну незалежність України почала належати правозахисній діяльності. У такий спосіб закордонні українці намагалися підтримати опозиційний рух в УРСР. Українська діаспора систематично здійснювала тиск на міжнародні організації, органи влади, мас-медіа і громадськість країн Заходу з метою добитися звільнення ув'язнених українців, а також домагаючись здійснення передбаченого Декларацією прав людини ООН права нації на самовизначення, що на практиці означало право на державну незалежність України.

Водночас, українськими вченими діаспори проводилася активна наукова робота з метою переконати офіційних осіб, наукові кола, мас-медіа і громадськість країн Заходу в існуванні більш ніж тисячолітніх державотворчих традицій українського народу, незалежної Української Держави в минулому та активну боротьбу українців за її відродження. Таким чином, історія, традиції та культура України активно популяризувалися в країнах Заходу.

Важливим чинником державотворчих зусиль закордонних українців стала боротьба проти “русифікації” в УРСР. Українська діаспора намагалася зберегти і захистити національну культуру, апелюючи у цьому питанні до органів влади своїх країн та міжнародних організацій. Фурор у середовищі організацій української діаспори викликав звіт Комуністичної партії Канади у 1968 році, в якому наводилися факти “русифікації” та переслідувань в УРСР за політичні переконання діячів культури. Посилила антирадянські настрої у середовищі еміграції книга

канадського комуніста українського походження, випускника ВПШ Івана Коляски про “русифікацію” системи освіти в УРСР. Навіть ідеологічні союзники СРСР – канадські комуністи – критикували політику керівництва Радянського Союзу щодо України, намагаючись її змінити.

Активне використання в боротьбі за незалежну Українську Державу зарубіжних українських та іноземних мас-медіа дозволяло постійно акцентувати увагу на потребі державної незалежності України, демонструючи як країнам Заходу, так і СРСР, незмінність і постійну актуальність для української діаспори проблеми українського державотворення.

Освітньо-виховні заходи, спрямовані, в першу чергу, на молоде покоління діаспори, дозволяли підтримувати високий рівень національної самосвідомості та формувати нові молоді кадри борців за державну незалежність України, що було актуальним, зважаючи на поступову “зміну поколінь”.

Серед перспективної тематики подальших досліджень – необхідність висвітлення боротьби української діаспори за релігійну свободу в Україні.

Література

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – Київ: Преса України, 1997. – С. 6.
2. Kurupas M. The Ukrainians in America. – Minneapolis: Lerner Publ. Co., 1972. – 86 p.; Bazarko Ivan and Bilinsky Ignatius. The Establishment and Activities of the Ukrainian Congress Committee of America // The Ukrainian Heritage in America. – New York, 1991. – P. 23–71; Boyar Michael H. The Ukrainian Hetman Movement in America // The Ukrainian Heritage in America. – New York, 1991. – P. 447–453; Duplak Marie. Organization for the Defense of Lemkivshchyna in America // The Ukrainian Heritage in America. – New York, 1991. – P. 504–507; Kalynyk Oleksa. Society for Ukraine's Liberation // The Ukrainian Heritage in America. – New York, 1991. – P. 476–480; Poltava Leonid. Organization for the Defense of Four Freedoms for Ukraine // The Ukrainian Heritage in America. – New York, 1991. – P. 469–475.; Skotzko Eugene. Ukrainian Revolutionary Movement and ODWU, its American Auxiliary // The Ukrainian Heritage in America. – New York, 1991. – P. 454–467.
3. Бажан Олег. Ініціативи української діаспори з протидії політиці русифікації УРСР (друга половина 1950 – 1970-і рр.) // Друга Міжнародна науково-практична конференція «Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті. Українська діаспора у світовій цивілізації». Тези доповідей 18–20 червня 2008 р., м. Львів, Україна. – Львів, 2008. – С. 108–113; Камінський Євген Євгенович. Політика США в українському питанні (1917–1990): Автореф. дис. д-ра іст. наук: 07.00.03 / Київ, ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 1993. – 36 с.; Лендвел Мирослава Олександрівна. Політична взаємодія української етнічної групи та державної влади США в 1945–1991 рр. Дис. канд. іст. наук. 00.07.02 / Ужгород. держ. ун-т. – Ужгород, 1998. – 211 с.; Русначенко Анатолій. М. О. Ветухів і Інститут вивчення СРСР // Михайло Ветухів перший Президент УВАН у США. – Нью-Йорк–Київ–Львів: В-цтво “Місіонер”, 2004. – С. 207–212; Уткин Александр Иванович. Информационная деятельность политических, общественных и религиозных объединений украинской диаспоры в странах Запада (1945–1991 гг.): Дис. д-ра ист. наук: 07.00.01 / Киев. ун-т им. Т. Шевченко – Київ, 1993. – 405 с.; Чернова Катерина Олексіївна. Співробітництво України з діаспорою США і Канади: витоки, еволюція і перспективи. Дис. канд. іст. наук. 07.00.03 / Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ: 1994. – 188 с.
4. На скрижлях історії: З історії взаємозв'язків урядових структур і громадських кіл України з українсько-канадською громадою в другій половині 1940–1980-ті роки. Зб. док. та матеріалів. Кн. 1 / Упоряд.: О. Г. Бажан, Ю. З. Данилюк, П. Т. Тронько. – Київ, 2003. – 862 с.
5. Трошинський В. Шевченко А. А. Українці в світі. – Київ: ВД “Альтернативи”, 1999. – 352 с.
6. Недужко Ю. Культурні ініціативи інтелігенції української діаспори в контексті боротьби за відродження державної незалежності України (кінець 50 – друга половина 60-х рр. XX ст.) // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. XXI. Серія: Історія: Збірник наукових праць / За заг. ред. проф. П. С. Григорчука. – Вінниця, 2006. – С. 299–304; Недужко Ю. Освітньо-виховні аспекти діяльності української діаспори країн Заходу в контексті боротьби за державну незалежність України (середина 40-х – 80-ті роки XX ст.) // Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика. Збірник статей на пошану професора П. П. Гузенка / Відп. ред. В. М. Даниленко. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2007. – Вип. 12. – С. 416–433; Недужко Ю. Культурна діяльність СКВУ в контексті боротьби за відродження державної незалежності України (кінець 60 – початок 80-х рр. XX ст.) // Український вимір. Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції “Українська діаспора: історичні пошуки, еміграційні явища, культурно-мистецькі набутки, функціонування наукових установ”. – Випуск шостий. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2007. – С. 132–135.; Недужко Ю. Українська діаспора США в боротьбі за демократію та державну незалежність України (сер. 50 – кінець 60-х рр. XX ст.) // Україна в нас єдина: Матеріали засідань наукових секцій IV Всесвітнього форуму українців, 18–20 серпня 2006 р. м. Київ / Уклад. Д. В. Павличко, В. М. Зуев, Л. М. Кононко – Київ: Екопаксервіс, 2007. – С. 211–215; Недужко Ю. Боротьба української діаспори країн Заходу за відродження державної незалежності України в середині 40 – на початку 90-х років XX ст. // Тези доповідей Другої Міжнародної науково-практичної конференції “Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті” 18–20 червня 2008 року, м. Львів, Україна, 2008. – С. 126-127.
7. Лівіцький М. Меморандум “Відносини Захід–Схід і проблеми поневолених Москвою націй” // Відносини Захід–Схід і проблеми поневолених Москвою націй. – Мюнхен: Українське інформаційне бюро, 1975. – С. 9–16.
8. Там само. – С. 11.
9. Там само. – С. 11.
10. Там само. – С. 14.
11. Там само. – С. 14–16.
12. Матеріали Першого Світового Конгресу Вільних Українців. – Вінніпег–Нью-Йорк–Лондон, 1969. – С. 38.
13. Там само. – С. 39.
14. Там само. – С. 40.

15. Там само. – С. 46.
16. Там само. – С. 46.
17. Там само. – С. 51.
18. Там само. – С. 192.
19. Там само. – С. 195–196.
20. Там само. – С. 40.
21. Лівичий М. Проблеми української визвольної політики // Відносини Захід–Схід і проблеми поневолених Москвою націй. – Мюнхен: Українське інформаційне бюро, 1975. – С. 374.
22. Там само. – С. 374.
23. Там само. – С. 378.
24. Недужко Ю. Погляди Президента УНР в екзилі Миколи Лівичийого (1967–1989) на проблему відродження незалежної демократичної України // Література та культура Полісся. Вип. 27. Регіональна історія та культура в українському та східноєвропейському контексті / Відп. ред. і упорядник Г. В. Самойленко. – Ніжин: Видавництво НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – С. 185–186.
25. Лівичий М. За побудову Української Духовної Держави в діаспорі // Відносини Захід–Схід і проблеми поневолених Москвою націй. – Мюнхен: Українське інформаційне бюро, 1975. – С. 399–400.
26. Там само. – С. 400.
27. Там само. – С. 400–401.
28. Недужко Ю. Європейські політичні процеси та перспективи відродження незалежної демократичної України в працях Президента УНР в екзилі Миколи Лівичийого. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 50.
29. Історія ООЧСУ. – Нью-Йорк, 1977.
30. Недужко Ю. Боротьба української діаспори Канади за права людини та незалежність України (кін. 60 – поч. 80-х рр. XX ст.) // Наука, релігія, суспільство. – ІПШІ МОНУ і НАНУ “Наука і освіта”, 2005. – № 2. – С. 44.
31. Там само. – С. 44.
32. Нарис історії ЛВУ. Торонто-Канада, 1984. – С. 145.
33. Там само. – С. 147–148.
34. Матеріали Другого Світового Конгресу Вільних Українців. Видання Секретаріату Світового Конгресу Вільних Українців. – Торонто–Нью-Йорк–Лондон, 1986. – С. 258.
35. Там само. – С. 258.
36. Там само. – С. 258.

The article is dedicated to show the struggle of Ukrainian diaspora for the state independence of Ukraine. It shows the international activity of foreign Ukrainians, which was directed to lobby the question about acknowledging of state independence of Ukraine by state authorities of western countries.